

Tudomány és könyvtár egy életben – Marton János (1943–2018)

Vasas Lívia dr.

A jelen írás apropóját egy tudományos pálya fontos évfordulója adja: negyven éve szerezte meg kandidátusi fokozatát Marton János, mely mérföldkő volt a hazai tudományometriai gondolkodásban. Magyarországon elsőként készített ilyen témájú értekezést, és pályája során a tudománymetria nemcsak kutatási terület, hanem gyakorlati eszköz is volt számára.

Munkássága jól példázza a tudományos kutatás, az információközvetítés és a könyvtári szolgálat egymást erősítő kapcsolatát. Pályája során a tudományos kommunikáció elemzését, a bibliometriai módszerek hazai meghonosítását s korszerű könyvtári állomány kialakítását tartotta szem előtt, és személyre szabott könyvtári szolgáltatásokat vezetett be.

Oktatói és mentorálási munkája jelentősen hozzájárult a graduális és posztgraduális képzésben részt vevő hallgatók kutatási kompetenciáinak fejlődéséhez, miközben tudománytörténeti érdeklődése – különösen Szent-Györgyi Albert pályájának feltárása – a tudományos örökség megőrzését szolgálta.

A jelen közlemény célja Marton János munkásságának áttekintése az orvosi szakirodalom-ellátás, a tudománymetriai kutatás és az oktatás összefüggésrendszerében.

Életút és intézményi háttér

Marton János 1943-ban született Hódmezővásárhelyen, biológia-kémia szakos tanári diplomáját 1967-ben szerezte meg. Ekkor nősült meg, s két gyermeke született. Pályáját Szegeden kezdte, és szakmai tevékenysége mindvégig az élettudományi és orvosi szakirodalom szolgálatához kapcsolódott.

A József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtárában végzett katalógizálói munkát követően 1973 és 1994 között a Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Biológiai Központ könyvtárának vezetője volt [1]. Ezt követően egy évtizeden át irányította a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárát. Az intézményi integráció után a Szegedi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtárában töltött be főkönyvtárosi pozíciót.

Nyugdíjazását követően sem szakadt el a kutatástól: folytatta a tudomány mérésével kapcsolatos elemzéseit, és tudománytörténeti kutatásainak középpontjába Szent-Györgyi Albert magyarországi tevékenységének dokumentumalapú feltárása került.

Könyvtáros-kutató – a tudomány mérése

Az 1970-es években az információellátást még kizárólag nyomtatott források biztosították. Korai vizsgálatai rámutattak a folyóirat-ellátottság hiányosságaira, a párhuzamos előfizetések problémájára és a külföldi szaklapokhoz való korlátozott hozzáférésre.

Empirikus módszerekkel elemezte a folyóirat-használatot: a könyvtárforgalmi adatokat, a másolatkérések számát és a leggyakrabban keresett közleményeket. Ezek alapján rangsorolta a legfontosabb lapokat, ami a beszerzési stratégiák kialakításában közvetlen gyakorlati jelentőséggel bírt. Megállapította, hogy a folyóiratok iránti érdeklődés szoros kapcsolatban áll az információhoz jutás gyorsaságával, és felismerte a személyes tudományos kapcsolatok¹ információáramlásban betöltött szerepét is [2, 3].

Vizsgálta a publikációk megjelenési helyének hatását a láthatóságra és az idézettségre, elemezte a magyar élettudományi közlemények idézési mintázatait, és új módszert dolgozott ki a vezető folyóiratok kiválasztására [4, 5]. Kutatása során figyelembe vette a társszerzőséget, az önidézeteket és a folyóiratok eltérő hatását. Munkái hozzájárultak a magfolyóiratok meghatározásához, melyek az orvosi információhoz jutás szempontjából alapvető jelentőségűek voltak.

Az impaktfaktor hazai értelmezésének korai magyarai közvértékeléséhez tartozott, és az első között alkalmazta a mutatót kutatói teljesítmény jellemzésére [6]. Későbbi munkáiban kritikai szemlélettel vizsgálta az indikátor használatának torzulásait, valamint komplexebb értékelési modellt dolgozott ki, amely az impaktfaktort szerzőségi és folyóirat-rangsorolási tényezőkkel kombinálta.

Kandidátusi értekezésének címe: *Az élettudományi folyóirat szakirodalom tudománymetriai vonatkozásai* [7]. A védésre 1986-ban került sor. A bizottság² új tudományos eredményként fogadta el a tudományos közlemények közötti idézési kapcsolatok feltárását, egy tudó-

¹ Ma a tudományos közösségi hálók, például a ResearchGate, már teljeskörűen intézményesítettek.

² A bizottság összetétele: Elnök: Braun Tibor, a kémiai tud. doktora. Titkár: Herpay Balázné, a mezőgazd. tud. kandidátusa. Tagok: Vizi E. Szilveszter, az MTA levelező tagja, Tomcsányi Pál, a mezőgazd. tud. doktora, Varga László, a matematikai tud. doktora, Dűzs János, a közgazd. tud. kandidátusa. Opponentek: Ruff Imre, a kémiai tud. doktora, Bujdosó Ernő, a fizikai tud. kandidátusa.

mánymetriai értékelőrendszer kidolgozását, valamint azt, hogy komplex idézetelemzési módszert dolgozott ki az élettudományok legjelentősebb folyóiratainak kiválasztására és rangsorolására. Megállapításai ténylegesen újak voltak, úttörőnek számítottak, s iránymutatást adtak a kutatóknak és a könyvtárosoknak is.

Könyvtárvezetőként a könyvtárfejlesztés stratégiai kérdéseivel is foglalkozott. A felsőoktatási könyvtárfejlesztési program kritikájában hangsúlyozta a szakmai tervezés szükségességét s a magfolyóirat-állomány országos szintű biztosításának fontosságát [8].

A kardiológiai szakterülettel foglalkozva tanítható tankönyvi megállapítást fogalmazott meg: „Az élettudományok a publikációk vizsgálatán alapuló bibliometriai értékelés ideális közegét képezik, hiszen itt a folyóiratcikkek a tudományos kutatás eredményeinek kizárólagos primer hordozói.” Vizsgálatában a „láthatatlan kollégium” fogalmát alkalmazva nemzetközi kutatócsoportok tevékenységét hasonlította össze egy magyar csoportéval. Elemezte a közlési gyakoriságot, a hasonlósági indexet, szerzői együttműködéseket [9, 10]. Kifejlesztett egy új bibliometriai módszert is, amely az összetett, interdiszciplináris témák azonosítását szolgálta. Ez a módszer lehetővé tette a releváns magfolyóiratok feltérképezését, túllépve a pusztán idézetszámokon, s figyelembe vette az impaktfaktor alkalmazhatósági korlátait [11, 12]. A tudomány mérésével kapcsolatos későbbi kutatásai során jelezte, hogy az idézetszámok szakterületfüggők, és azok kiegyenlítésére többféle korrekciós módszer létezik. Szerzőtársaival együtt kidolgozott egy komplex eljárást: az impaktfaktort kombinálta a szerzőszámokkal és folyóiratrangsorokkal, így hozva létre a kutatói teljesítmény pontosabb értékelésére szolgáló modellt [13].

Tudománytörténeti kutatásainak kiemelt területe volt Szent-Györgyi Albert munkássága. Vizsgálatai a Nobel-díjhoz vezető tudományos környezet és kapcsolatrendszer dokumentumalapú feltárására irányultak [14, 15]. Papp Kornéliával közösen írt monográfiájuk: *Kihívások, küzdelmek, kalandok a tudományban és a társadalomban. Szent-Györgyi Albert Magyarországon* [16] több száz forrás feldolgozásával mutatta be a tudós szellemi örökségét. Ez a munka nemcsak történeti rekonstrukció volt, hanem a tudományos felelősség és személyes tisztelet megnyilvánulása is.

Oktatás és tehetséggondozás

Marton János oktatói tevékenysége az információszolgáltatás és a publikációs tudatosság fejlesztésére irányult. A nemzetközi szakirodalom és saját kutatási eredményeinek integrálásával írta meg *A könyvtárosok kézikönyve* kötetben megjelent „Bibliometria” című fejezetét, amely a témakör egyik legátfogóbb magyar nyelvű összefoglalásának tekinthető [17].

Hosszú éveken át oktattott a Szegedi Tudományegyetem hallgatóinak – biológusoknak, egészség tudományi képzésben részt vevőknek –, valamint magyar és angol

nyelvű doktori programok fiatal kutatóinak. Oktatói tevékenységet folytatott az Eötvös Loránd Tudományegyetem PhD-képzéseiben is [18].

Témavezetőként számos kiemelkedő tudományos diákköri eredmény és közös publikáció született, ami a mentorálás gyakorlati hatását tükrözi. Munkája hozzájárult a fiatal kutatók publikációs stratégiáinak tudatosabb kialakításához és az orvosi szakirodalom használati kultúrájának fejlődéséhez.

1993-ban oktatási és tehetséggondozó tevékenysége elismeréseként „Témavezető Mestertanár” kitüntetésben részesült – a későbbi Mestertanár Aranyérem jogelődjeként –, amelyet Mádl Ferenc minisztertől vehetett át [19]. Ezt az elismerést azok az oktatók kapják, akik tartósan és eredményesen foglalkoznak tudományos diákköri hallgatókkal.

2002-ben „Tudással Magyarorszáért” jubileumi emléklapokban részesült, amelyet a felsőoktatási tehetséggondozásban és a tudományos diákköri mozgalomban végzett, hosszú időn át tartó szakmai munkájának elismeréseként adományoztak.

Szakmai közéleti szerepvállalás

1967-től haláláig tagja volt a Magyar Könyvtárosok Egyesülete szervezetének.

1980 és 1984 között részt vett a művelődési miniszter tanácsadó testületeként működő Országos Könyvtárügyi Tanács munkájában. 1987 és 1993 között tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia kutatásértékelési munkacsoportjának, amelyet Láng István főtítkárral vezetett. 1991 és 1995 között a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtári Bizottságában tevékenykedett.

Alapító tagja volt az Egyetemi Könyvtárigazgatók Kollégiumának, a Magyar Periodika Körnek s a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének, ahol vezetőségi szerepet vállalva nemcsak saját intézményét, hanem a térség kórházi könyvtári érdekeit is képviselte. 1997-től volt tagja a New York Academy of Sciences közösségének. A *Scientometrics* folyóirat szerkesztőbizottsági tagja volt, ami a szakterületen elért kiemelt szerepének volt köszönhető [19].

Szakmai közéleti munkája különösen az orvosi könyvtári együttműködések fejlesztésében, a folyóirat-állomány stratégiai kezelésében és a tudományometriai szemlélet hazai terjesztésében volt meghatározó. Tevékenysége hozzájárult a könyvtári szolgáltatások modernizációjához, az elektronikus források bevezetéséhez és a tudományos teljesítményértékelés módszertani kérdéseinek gyakorlati alkalmazásához.

Személyes vonások és érdeklődési körök

A szakmai tevékenységen túl sokoldalú, aktív életet élt. Szellemi érdeklődését jól tükrözi a tarokk iránti elkötelezettsége: 1975-ben a Szegedi Biológiai Kutatóközpont klubjában alakult társaság meghatározó tagja volt, és

több mint négy évtizeden át rendszeresen játszott. Szerzőként és kezdeményezőként versenyeket indított, dokumentálta a játzmákat, és hozzájárult a játék szabályrendszerének rendszerezéséhez.

A játék iránti elmélyült érdeklődését két könyvben összegezte [20, 21], amelyekben a magyar tarokkjátékok szabályait és gyakorlatát rendszerezte, példatárral és módszertani magyarázatokkal ellátva. Alapító tagja és elnöke volt az Első Magyar Tarokk Egyletnek. Ez a tevékenysége is tükrözi analitikus, stratégiai gondolkodását, amely szakmai munkájában is megmutatkozott.

Íráskészsége személyesebb formában is megjelent: bárati körben alkalmi, archaizáló stílusú verses szövegeket és humoros sírverseket írt, amelyek szűkebb közösségében váltak ismertté.³

Érdeklődése kiterjedt régészeti és építészeti kérdésekre is; szabadidejében Szeged környékén, a szántások során kifordult cserépleletgyűjtéssel foglalkozott, és a templomépítészet történeti összefüggéseit is tanulmányozta. A mindennapokban aktív életmódot folytatott, rendszeresen kerékpárral járt munkahelyére, s szenvedélyes kerékpárosként közösségi ügyekben is megszólalt. Családjával biciklivel járt a szentmihályi telkükre is, ahol kedvenc macskáinak viselte gondját.

Következtetés

Marton János életműve az orvosi szakirodalom szolgálatában olyan integratív szakmai modellt képvisel, amelyben a könyvtári gyakorlat, a tudomány mérésével kapcsolatos kutatás és az oktatás egymást erősítve jelent meg. Az orvosi folyóiratok elemzése, a magfolyóiratok azonosítása és a publikációs teljesítmény mérésének korai alkalmazása hozzájárult az orvostudomány információs infrastruktúrájának fejlődéséhez.

Oktatóként generációkat vezetett be a szakirodalom tudatos használatába és a publikációs stratégia kérdéseibe. Kitérítései ennek a hatásnak hivatalos elismerései voltak, de valódi eredménye tanítványainak pályájában mérhető.

Közéleti szerepvállalása a könyvtári együttműködések és a modern információs szolgáltatások fejlődését támogatta, miközben tudománytörténeti munkái a magyar orvostudomány örökségének megőrzéséhez járultak hozzá.

Személyes érdeklődései mutatják, hogy tudományos teljesítménye mögött sokoldalú, kreatív személyiség állt. Életműve így egyszerre tekinthető tudományos, oktatói és emberi teljesítménynek – olyan példának, amelyben a scientia és a bibliotheca egymást tükrözve formált egy teljes pályát.

Munkássága előrevetítette azt a szemléletet, amely ma a kutatásértékelés, az intézményi rangsorok és a tudományos kommunikációs elemzések alapját képezi. Pályáját

nak vizsgálata ezért nemcsak tudománytörténeti szempontból indokolt, hanem a jelenlegi kutatástámogatási és tudományszervezési gyakorlat számára is tanulságos.

Irodalom

- [1] Marton J. Just as I was about to become gloomy, my sun rose. [Mire búskomorrá váltam volna, felvirradt a napom.] Könyvtári Levelezőlap 1994; 6: 4–5. [Hungarian]
- [2] Marton J. Development of life science journal coverage in Hungary between 1970–1976. [Az élettudományi folyóirat-ellátottság alakulása Magyarországon 1970–1976 között.] TMT 1979; 26: 396–369. Available from: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/28511/14265> [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [3] Marton J. The role of scientific journals in the literature orientation of biological researchers. [A tudományos folyóiratok szerepe a biológus kutatók szakirodalmi tájékozódásában.] TMT 1976; 23: 203–206. Available from: <https://journals.bme.hu/tmt/article/view/27966/13721> [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [4] Marton J. Changes in the time distribution of biochemical article references from 1962 to 1977. Scientometrics 1981; 3: 397–400. Available from: <https://akjournals.com/view/journals/11192/3/5/article-p397.xml> [accessed: 26 Feb, 2026].
- [5] Marton J. Citation and quality. Scientometric analysis of the scientific activity of research institutions. [Idézettség és színvonal. Kutatóhelyek tudományos tevékenységének scientometriai vizsgálata.] Magy Tud. 1981; 26: 126–131. Available from: https://real-j.mtak.hu/136/1/MATUD_1981.pdf [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [6] Marton J. Where should Hungarian researchers publish? – Hungarian publications in foreign journals. (Bibliometric studies in the field of life sciences.) [Hol publikáljanak a magyar kutatók? – Magyar publikációk külföldi folyóiratokban. (Bibliometriai vizsgálatok az élettudományok területén.)] Magy Tud. 1978; 23: 922–926. Available from: https://real-j.mtak.hu/133/1/MATUD_1978.pdf [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [7] Marton J. Scientometric aspects of life science journal literature. [Az élettudományi folyóirat szakirodalom tudományometriai vonatkozásai. Kandidátusi értekezés.] Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1985. [Hungarian]
- [8] Marton J. Facts, lessons, scientometrics. [Tények, tanulságok, tudománymetria.] Magy Tud. 1991; 36: 722–724. Available from: https://real-j.mtak.hu/147/1/MATUD_1991.pdf [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [9] Marton J, Báló S. Cooperation or false authorship? Scientometric investigations on the connections between the number of authors, the scientific cooperation and the effectivity. [Szerzői együttműködés, vagy „feliratkozás”? – Impakt faktoros orvostudományi folyóiratcikkek tudományometriai elemzése a szerzőszám, az intézetek közti együttműködés és a színvonal szemszögéből.] Orv Hetil. 2007; 148: 559–562. [Hungarian]
- [10] Zallár I, Hulesch H, Hajagos M, et al. Scientific publications from 10 Central European countries in the leading foreign periodicals. [A tudományos középmezőny tíz országának publikációs aktivitása az élettudományok vezető külföldi folyóirataiban.] Orv Hetil. 1997; 138: 2855–2861. [Hungarian]
- [11] Wenner G, Marton J. Publication success of a Hungarian cardiology research group in international comparison. [Egy magyar kardiológus kutatócsoport publikációs eredményessége nemzetközi összehasonlításban.] Cardiol Hung. 2006; 36: 189–193. [Hungarian]
- [12] Kiss R, Marton J. Neuroscience publication activity of eight European countries. [Nyolc európai ország idegtudományi publikációs aktivitása.] Magy Tud. 2006; 167: 1148–1152. Available

³ Dr. Szabad János akadémikus tarokkjátékos társja közlése.

- from: <https://real-j.mtak.hu/1918/9/2006-09.pdf> [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [13] Marton J, Pap K, Hulesch H. Impact factor and research performance – the practice of assessment. [Impakt faktor és kutatási teljesítmény – Az értékelés gyakorlata.] *Magy Tud.* 2006; 167: 92–98. Available from: <https://real-j.mtak.hu/1918/1/2006-01.pdf> [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [14] Marton J. Albert Szent-Györgyi's years in Szeged. [Szent-Györgyi Albert szegedi évei.] *Mindentudás Egyeteme – Szeged. Dr. Marton János. Délmagyarország, 2007; 97: 7.*] Available from: https://library.hungaricana.hu/hu/view/Delmagyarország_2007_04/?pg=126&layout=s [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [15] Marton J. “I always fished with a big hook.” Albert Szent-Györgyi's Nobel Prize and Szeged. [„Mindig nagy horoggal horgásztam.” Szent-Györgyi Albert Nobel-díja és Szeged.] *Szeged (A város folyóirata)*, 2005; 17(2): 7–10. [Hungarian]
- [16] Marton J, Pap K. Challenges, struggles, adventures in science and society. Albert Szent-Györgyi in Hungary. [Kihívások, küzdelmek, kalandok a tudományban és a társadalomban. Szent-Györgyi Albert Magyarországon.] Gondolat Kiadó, Budapest, 2017. [Hungarian]
- [17] Marton J. Bibliometrics. In: Horváth T, Papp I. (eds.) *Librarians' Handbook.* [Bibliometria. In: Horváth T, Papp I. (szerk.) Könyvtárosok kézikönyve.] Osiris Kiadó, Budapest, 1999; pp. 83–147. [Hungarian]
- [18] Yearbook of the Medical University of Szeged for the academic years 1985–2013. [A Szegedi Orvostudományi Egyetem évkönyve az 1985–2013-as tan évekről.] Available from: https://univ.bibl.u-szeged.hu/view/collection/col=5Fevk.publication_full.html#group_A_Szegedi_Orvostudom=Elnyi_Egyetem_=E9vk=F6nyve_=3A_az_=2E=2E=2E_tan=E9vr=01511 [accessed: Febr 10, 2026]. [Hungarian]
- [19] Marton J. Autobiography. [Önéletrajz.] ELTE, BTK, Könyvtár- és Információtudományi Intézet, Budapest, 2001. Available from: <https://docs.google.com/document/d/1vtHuZkBqKtkIvnE9GZVcobzFsSTIVIZw/edit> [accessed: 26 Feb, 2026]. [Hungarian]
- [20] Marton J. Hungarian tarok. [Magyar tarokk.] Bába Kiadó, Szeged, 1997. [Hungarian]
- [21] Marton J. Handbook of the Hungarian tarok game. The history, theory and practice of a two hundred-year-old Hungaricum. [A magyar tarokkjáték kézikönyve. Egy kétszáz éves Hungaricum története, elmélete és gyakorlata.] Kráter Irodalmi és Művészeti Műhely, Pomáz, 2006. [Hungarian]

(Vasas Lívia dr.,
e-mail: vasas.livia@semmelweis.hu)

„Habent sua fata verba.”

(A szavak sorsa is meg van írva valahol.)

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)